

socialismus.“ – „To ovšem zavání spíš strasserismem, nemyslíte?“ opáčil Frey upjatě. Právě v tu chvíli jsem si všiml Müllera: stál za námi, v tlapě svíral sklenku a s přimhouřenýma očima nás poslouchal. „Všechny intelektuály by patřilo nahnat do nějakého dolu a ten pak vyhodit do vzduchu...“ vyrazil ze sebe skřípavým, nerudným hlasem. – „Gruppenführer má naprostou pravdu,“ podotkl Thomas. „Meine Herren, vy jste ještě horší než Židé. Tady si vezměte příklad: činy místo slov.“ Oči mu vesele jiskřily. Müller příkyvoval, Frey se tvářil popleteně. „U nás přece iniciativa odjakživa jasně převládá nad teoretizováním...“ vykoktal člověk z Kripo. Odpojl jsem se od nich a vydal se ke stolu naložit si na talířek saláty a uzeniny. Müller šel se mnou. „Jak se daří Reichsministeru Speerovi?“ zeptal se mě. – „Po pravdě řečeno nevím, Herr Gruppenführer. Co onemocněl, nejsem s ním v kontaktu. Prý už mu je lépe.“ – „Snad se brzy uzdraví.“ – „Možné to je. Bylo by to dobře. Pokud se nám v Maďarsku podaří získat dělníky, našemu zbrojnímu průmyslu se tím rychle otevrou nové možnosti.“ – „Možná,“ zavrčel Müller. „Jenže to budou hlavně Židé, a ti na území *Altreich* pracovat nesmějí.“ Spolkl jsem páreček a opáčil: „V tom případě bude potřeba toto pravidlo změnit. Momentálně využíváme naši kapacitu na maximum. Bez Židů se nepohne.“ Při mých posledních slovech k nám přistoupil Eichmann a se sklenkou koňaku naslouchal. Ani nedal Müllerovi čas na odpověď a skočil nám do řeči: „Vy opravdu věříte, že to, jestli zvítězíme, nebo prohrajeme, záleží na pár tisících Židů? A i kdyby, to snad chcete, aby Německo vděčilo za své vítězství Židům?“ Už měl upito, zrudl v obličejí, oči mu svítily; byl hrdý na to, že dokázal taková slova pronést před svým nadřízeným. Poslouchal jsem ho a z talířku, který jsem držel v ruce, jsem ujídal na kolečka nakrájenou klobásu. Navelek jsem byl klidný, ale jeho nejapnosti mě rozčilovaly. „Víte, Obersturmbannführere,“ odpověděl jsem nevzrušeným hlasem, „v roce 1941 jsme měli tu nejmodernější armádu na světě. Teď jsme se ocitli skoro o půl století pozadu. Na frontě nám zajišťují veškerou dopravu koně. Přitom Rusové jezdí v amerických studebakerech. A ve Spojených státech miliony mužů i žen tyhle nákladní vozy dnem a nocí montují. Vyrábějí i lodě na jejich přepravu. Naši odborníci tvrdí, že jsou schopni postavit jednu nákladní loď denně. To je víc, než co by naše ponorky stačily potopit, kdyby se ještě odvažovaly vyplouvat. V současnosti vedeme opotřebovávací válku. Naši protivníci se ale ne-

opotřebovávají. Všechno, co zničíme, je okamžitě obnoveno, za těch sto letadel, která jsme tento týden zneškodnili, se už teď vyrábí náhrada. Zatímco naše materiální ztráty nahrazovány nejsou, snad jen tanky, a to ještě stěží.“ Eichmann se načepýřil: „Vy máte dneska nějak poraženeckou náladu!“ Müller nás beze slova a bez úsměvu sledoval; pohyblivýma očima těkal mezi námi dvěma. „To není poraženectví,“ odsekl jsem. „To je realismus. Musíme si uvědomit, jaké jsou naše zájmy.“ Ale přiopilý Eichmann odmítal veškerou logiku: „Uvažujete jako kapitalista, jako materialista... Tahle válka, to není otázka žádných zájmů. Kdyby šlo jen o zájmy, nikdy bychom nenapadli Rusko.“ Už jsem mu nerozuměl, připadalo mi, že plete páté přes deváté, jenže Eichmann se nevzdával a dál rozvíjel svou myšlenku. „Válku nevedeme proto, aby měl každý Němec ledničku a rádio. Válku vedeme proto, aby se Německo očistilo, abychom stvořili takové Německo, v jakém chceme žít. Myslíte, že můj bratr Helmut zemřel kvůli ledničce? A že vy jste byl ve Stalingradu raněn kvůli ledničce?“ S úsměvem jsem pokrčil rameny: v tomhle stavu s ním nemělo cenu dál diskutovat. Müller mu položil ruku na rameno: „Máte pravdu, příteli Eichmanne.“ Otočil se ke mně: „A právě proto má náš milý Eichmann ke své práci takové předpoklady: on totiž vidí jen to podstatné. To z něj dělá tak dobrého odborníka. A proto ho posílám do Maďarska: na židovské záležitosti je to náš *Meister*.“ Eichmann při té chvále zrudl radostí; pokud jde o mě, já v tu chvíli vnímal spíš, jak je zbedněný. Neznamenalo to ovšem, že Müller nemá pravdu: Eichmann skutečně vykazoval výsledky, a je pravda, že omezení jedinici bývají často velice výkonní. Müller pokračoval: „Vytkl bych vám jedině to, že byste neměl pamatovat jen na Židy. Pravda, Židé patří mezi naše největší nepřátele. Ale v Evropě už je židovská otázka téměř vyřešená. Až skončíme v Maďarsku, už jich moc nezbude. Musíme myslet na budoucnost. A nepřátel máme mnoho.“ Mluvil tiše, jeho monotónní hlas se silným venkovským přízvukem jako by mu přes tenké, nervózní rty doslova tekl. „Musíme myslet na to, co uděláme s Poláky. Vyhladit Židy, ale Poláky nechat být, to nemá smysl. A tady v Německu také. Už jsme sice začali, ale musíme dojít až do konce. Potřebujeme i *Endlösung der Sozialfrage*, konečné řešení sociální otázky. Zbývá nám tu ještě příliš mnoho kriminálních, asociálních, tuláků, Cikánů, alkoholiků, prostitutek a homosexuálů. Musíme myslet na souchotináře, kteří rozsévají svou nemoc mezi zdravé lidi. Na kardiaky, kteří šíří zkaže-

nou krev a kteří nás na lékařské péči stojí celé jmění: ty je třeba přinejmenším sterilizovat. O všechno to je třeba se postarat, skupinu po skupině. Naši milí Němci si vždycky najdou nějaké důvody, proč být proti. Právě v tom je Stalin tak silný: umí si zjednat poslušnost a umí věci dotáhnout do konce.“ Podíval se na mě: „Bolševiky znám velice dobře. Od poprav rukojmí v Mnichově během Revoluce. Od té doby jsem proti nim bojoval čtrnáct let, až do převzetí moci, a bojuji proti nim dodnes. Ale abyste věděl, respektuji je. Jsou to lidé s vrozeným smyslem pro organizaci a disciplínu, lidé, kteří před ničím necouvnou. Od nich bychom se ještě mohli učit. Nemyslíte?“ Na odpověď nečekal. Vzal Eichmanna za paži a odvedl ho k šachovému stolku. Zpovzdálí jsem sledoval, jak hrají, a dojídal jsem to, co jsem měl na talířku. Eichmann hrál dobře, ale proti Müllerovi neměl šanci: Müller, říkal jsem si, hraje tak, jako pracuje, metodicky, tvrdohlavě, s chladnou, promyšlenou krutostí. Odehráli několik partií, měl jsem čas si je prohlédnout důkladně. Eichmann používal spíše potměšilé, vypočítavé kombinace, ale Müller se nikdy nenechal nachytat, jeho obrana byla vždy silná, jeho systematicky rozvíjeným útokům se nedalo vzdorovat. A tak Müller pokaždé vyhrál.

Následující týden jsem pro blížící se maďarský Einsatz sestavil malou pracovní skupinu. Vybral jsem si jednoho specialistu, Obersturmführera Eliase; několik pomocníků, vojenských sluhů a administrativních asistentů, a samozřejmě jsem přibral i Pionteka. Svou kancelář jsem přenechal na starost Asbachovi, kterému jsem dal přesné instrukce. Na Brandtův rozkaz jsem se 17. března přesunul do KL Mauthausen, kde se shromažďovala Sondereinsatzgruppe SP a SD pod velením Oberführera dr. Achamer-Pifradera, bývalého BdS pro Ostland. Eichmann už tu byl i se svým vlastním Sondereinsatzkommandem. Přihlásil jsem se u Oberführera dr. Geschkeho, odpovědného důstojníka, který mně a mé skupině přidělil ubytování. Už při odjezdu z Berlína jsem věděl, že maďarský vůdce Horthy se s Führerem sešel na zámku Klessheim u Salzburgu. Po válce vstoupily klessheimské události ve známost: tváří v tvář Hitlerovi a von Ribbentropovi, kteří mu dali bez okolků na vybranou mezi sestavením nové, proněmecké vlády a invazí do jeho země, se Horthy – *admirál v zemi bez moře, regent království bez krále* – po menším srdečným kolapsu rozhodl zabránit nejhorsšímu. Tenkrát jsme o tom ale nic

nevěděli: Geschke a Achamer-Pifrader pouze večer 18. března svolali vyšší důstojníky a oznámili nám, že nazítří odjždíme do Budapešti. Fámy se samozřejmě množily jako houby po dešti; předpokládal se maďarský odpor na hranicích, museli jsme si obléci polní uniformy a nafasovali jsme samopaly. Panovala vzrušená atmosféra: pro mnohé úředníky *Staatspolizei* a SD to byla první zkušenost v terénu; po téměř roce v Berlíně, po šedé kancelářské rutině, neustálém napětí z potměšilých plotich, únavě z náletů, jež člověk musel snášet bez možnosti reagovat, jsem se dokonce i já sám nechal strhnout obecným rozjařením. Večer jsem si dal pár skleniček s Eichmannem, kterého jsem našel, jak se v kroužku svých důstojníků naparuje v nové polní uniformě striženě s elegancí uniformy přehlídkové. Z jeho kolegů jsem znal jen část; vysvětlil mi, že pro tuto operaci svolal své nejlepší odborníky z celé Evropy, z Itálie, Chorvatska, z Litzmannstadtu i Theresienstadtu. Představil mi svého přítele Hauptsturmführera Wislicenyho, kmotra svého syna Dietera; tento mírný, klidný a otřesně tlustý muž přijel ze Slovenska. Bylo veselo, popíjelo se jen málo, ale všichni se třásli nedočkavostí. Vrátil jsem se na ubikaci, abych se trochu prospal, protože jsme před půlnocí měli vyrazit, ale nedařilo se mi usnout. Myslel jsem na Helenu: včera večer jsem jí při loučení naznačil, že nevím, kdy se do Berlína vrátím; vyjadřoval jsem se poměrně stručně, mnoho jsem jí toho nevysvětloval a nic jí neslibil; přijala má slova něžně, vážně, nedala na sobě znát žádné znepokojení, a přesto bylo jasné, že se mezi námi dvěma vytvořilo pouto sice snad tenké, ale pevné, a že se samo od sebe nepřetrhne; vážná věc.

Zřejmě jsem si přece jen zdříml: před půlnocí mnou musel Piontek zatřást. Spal jsem oblečený a věci jsem měl sbalené; zatímco se kontrolovala vozidla, vyšel jsem ven na vzduch a dal jsem si chléb a kávu, které mi připravil sluha Fischer. Vládl štiplavý, pozdně zimní mráz a já s potěšením vdechoval čistý horský vzduch. Zpovzdálí jsem slyšel hluk motorů: Vorkommando vedené jedním z Eichmannových pobočníků vyrazilo na cestu. Rozhodl jsem se, že se připojím ke koloně Sondereinsatzkomanda, které kromě Eichmanna a jeho důstojníků čítalo více než sto padesát mužů, většinou Orpo a zástupců SD a SP, a několik Waffen-SS. Konvoj uzavírala kolona Geschkeho a Achamer-Pifradera. Jakmile byly naše dva vozy připravené, poslal jsem je na místo odjezdu a pěšky jsem se vydal najít Eichmanna. Ten měl na brigádýrce tankistické brýle a pod paží držel steyer: spolu s rajtkami mu

příznivě: „Z intelektuálního hlediska naprosto nezajímavé. Je to poměrně prostý člověk bez nějakého zvláštního talentu. Umí samozřejmě vystupovat a v rámci své odbornosti disponuje jistými schopnostmi.“ – „Přesně tak,“ odpověděl jsem, „je to dobrý důstojník, má motivaci a svým způsobem i talent. Podle mě to může dotáhnout ještě dál.“ – „To by mě překvapilo,“ podotkl úsečně Thomas. „Na to je moc zatvrzelý. Je to buldok, má nadání na plnění příkazů. Jenže úplně postrádá představitivost. Neumí reagovat na to, co se děje mimo jeho obor, není schopen vývoje. Vybudoval si kariéru na Židech, na likvidaci Židů, a to mu jde výborně. Ale až jednou s Židy skončujeme – nebo pokud se situace změní a likvidace Židů už nebude na pořadu dne –, nedokáže se přizpůsobit a bude vyřízený.“

Další den konference pokračovala méně důležitými přednáškami. Eichmann se nezdržel, měl práci. „Musím na inspekci do Auschwitzu a pak zpátky do Budapešti. Dějí se tam věci.“ Já odjel pátého dubna. V Maďarsku jsem se dozvěděl, že Führer právě povolil nasazení židovských dělníků na říšském území: bylo po nejasnostech, každou chvíli za mnou přišel někdo od Speera a z *Jägerstabu* a ptal se, kdy jim budeme moci poslat první várku. Doporučoval jsem jim, aby byli trpěliví, akce ještě nebyla spuštěna. Eichmann se z Auschwitzu vrátil celý vzteklý a horlil na adresu tamějších velitelů: „Blbci neschopní. Vůbec nejsou připravení na příjem.“ Devátého dubna... ale proč vlastně vyprávět všechny podrobnosti den po dni? Vysiluje mě to a nudí, a vás určitě také. Kolik stránek už jsem na ty nezajímavé byrokratické peripetie spotřeboval? Ne, takhle už dál pokračovat nemohu: brk, lépe řečeno propisovací tužka mi padá z ruky. Možná bych se k tomu mohl vrátit někdy jindy; ale nač tu mrzkou maďarskou historii rozmazávat? Dějepisci ji bohatě zdokumentovali, a to mnohem uceleněji, než bych to ze svého pohledu dokázal já. Koneckonců jsem v ní sehrál jen vedlejší roli. Kdybych se mohl setkat s některými z jejich účastníků, neměl bych toho k jejich vlastním vzpomínkám mnoho co přidat. Ony velké intriky, které následovaly, a zejména jednání mezi Eichmannem, Becherem a Židy, všechny ty věci kolem výměny Židů za peníze, za nákladní auta a tak dále, ano, o tom jsem víceméně věděl, diskutoval jsem o tom, dokonce jsem se s některými Židy, jichž se to týkalo, sešel, sešel jsem se i s Becherem, znepokojivým člověkem, který do Maďarska přijel nakupovat koně pro Waffen-SS a záhy tu s Reichsführerovým požehnáním zabral největší zbrojovku

v zemi, Manfred-Weiss Werke, aniž by na to kohokoliv, Veesenmayera, Winkelmannu či mě, upozornil, a jemuž posléze Reichsführer začal svěřovat úkoly, které buď kopírovaly úkoly mé a Eichmannovy, nebo jim přímo protiřecily, což, jak jsem se později dozvěděl, byla sice typická Reichsführerova metoda, ale zde na místě jen podněcovala rozbroje a zmatky, situaci nikdo nekoordinoval, Winkelmann neměl žádný vliv na Eichmanna ani na Bechera, kteří ho o ničem neinformovali, a já musím přiznat, že jsem se nechoval o nic lépe, bez Winkelmannova vědomí jsem vyjednával s Maďary, hlavně s ministerstvem obrany, kde jsem získal kontakty přes generála Greiffenberga, Veesenmayerova vojenského přidělence, abych zjistil, zda by nám Honvéd nemohl přenechat i své židovské pracovní oddíly, třeba i se zárukou zvláštních privilegií, což Honvéd samozřejmě kategoricky zamítl a jako potenciální dělníky nám nechal jen civilisty naverbované na začátku měsíce, ty, které bylo možné uvolnit z továren, a jejich rodiny, krátce řečeno nevalný lidský materiál, což je jeden z důvodů, proč jsem tuto misi nakonec začal považovat za naprosté fiasko, ale nikoliv důvod jediný, o čemž se ještě zmíním, a možná se zmíním i o vyjednávání s Židy, protože i to koneckonců tak trochu souviselo s mými pravomocemi, nebo, abych se vyjádřil přesněji, tato jednání mi sloužila, ne, měla mi sloužit k uspokojení mých vlastních cílů, a bez ohledu na okolnosti, že nepřilíš úspěšně, což mělo mnoho důvodů, nejen ty již zmíněné, šlo rovněž o přístup Eichmanna, s nímž to bylo čím dál tím těžší, byl tu Becher, WVHA, maďarské četnictvo, jak vidíte, pletli se do toho všichni – ale ať je to, jak chce, chtěl jsem spíše říci, že pokud chceme zkoumat důvody, proč měla maďarská operace z hlediska *Arbeitseinsatzu*, který byl v popředí mého zájmu, tak ubohé výsledky, musíme vzít v úvahu všechny tyto osoby a instituce, z nichž každá sehrála svou roli, ale také na sebe navzájem házely vinu, i mě obviňovali, věřte, že se to nikomu nevyhnulo, byl to bordel, nepopsatelný chaos, který vedl k tomu, že nakonec většina deportovaných Židů zemřela, tím chci říci, že zemřeli okamžitě, byli zplynovaní ještě dřív, než se mohli pustit do práce, protože z těch, kteří dojeli do Auschwitzu, jich bylo jen málo praceschopných, ztráty byly značné, možná sedmdesátiprocentní, přesně to nikdo neví, a právě kvůli nim se po válce pochopitelně začalo věřit, že právě tohle byl cíl celé operace, všechny ty Židy zabít, ženy, starce, baculaté, zdravé děti, a také nikdo nechápal, proč Němci, kteří prohrávali válku (vidina

porážky ovšem v té době nebyla tak zřetelná, tedy přinejmenším z německého pohledu), dál tvrdošíjně masakrovali Židy, vynakládali značné prostředky, zejména v podobě mužstva a vlaků, na likvidaci žen a dětí, a jelikož to tedy nikdo nechápal, připsalo se to na vrub nepřičetnému německému antisemitismu, vražednému šílenství, kterému však bylo uvažování většiny účastníků na hony vzdáleno, neboť mně i mnoha jiným úředníkům a odborníkům šlo zejména a v první řadě o to, abychom našli pracovní sílu do továren, několik set tisíc dělníků, s jejichž pomocí bychom snad dokázali zvrátit běh věcí, chtěli jsme Židy nikoliv mrtvé, nýbrž živé, schopné, pokud možno muže, jenže muži, nebo přinejmenším většinu mužů si Maďaři chtěli ponechat, takže už začátek se nevyvedl, a dále tu byly žalostné podmínky při transportech, kolikrát jen jsem se na toto téma dohadoval s Eichmannem, který mi pokaždé odpovídal totéž, „To není moje starost, vlaky nakládá a vypravuje maďarské četnictvo, ne my,“ a pak tu byl ten paličatý Höss v Auschwitzu, protože mezitím, možná po Eichmannově hlášení, se Höss vrátil jako *Standortälteste* místo Liebehenschela, kterého uklidili do Lublinu, byla tu tedy ta Hössova zatvrzelá neschopnost jakkoliv měnit stávající postupy, ale o tom snad povyprávím později a podrobněji, to, co se stalo, si přál málokdo, ale přesto se to stalo, do Auschwitzu byli posíláni všichni Židé, nejen ti práceschopní, a přitom se vědělo, že staří a děti půjdou do plynu, čímž se vracíme k otázce, kde se všechno to paličaté úsilí zbavit Maďarsko Židů vzalo, a já mohu nabídnout jen hypotézy, neboť můj osobní cíl to nebyl, nebo mi, lépe řečeno, chybějí přesnější údaje, vím, proč jsme chtěli maďarské Židy deportovat (tehdy se říkalo *evakuovat*), bylo to proto, že naši vysocí představitelé, Führer a Reichsführer, rozhodli o tom, že všichni evropští Židé budou zabiti, to je jasné a vědělo se to, stejně jako se vědělo, že dříve či později zemřou i ti, kteří budou nasazeni na práci, a proč to všechno, to je otázka, o níž jsem už toho řekl hodně a na kterou stále nemám odpověď, lidé tehdy, co se týče Židů, věřili všemu možnému, bakteriální teorii jako Reichsführer a Heydrich, té teorii, kterou na konferenci v Krummhübelu citoval Eichmann, pro něhož to ovšem podle mě byla jen čistě abstraktní představa, tvrzením o židovských povstáních, o špionáži a páté koloně ve službách blížícího se nepřítele, kterým byla posedlá značná část RSHA a které dělalo vrásky dokonce i mému příteli Thomasovi, byl tu rovněž strach z židovské světovlády, v níž někteří dosud neochvěj-

ně věřili, což ostatně vedlo ke komickým omylům jako například počátkem dubna v Budapešti, když bylo potřeba mnoho Židů přestěhovat, aby se uvolnily jejich byty, a kdy SP vyžadovala vytvoření ghetta, což Maďaři odmítli, neboť měli obavu, že by spojenci shazovali bomby kolem tohoto ghetta a je samotné by ušetřili (Američané už Budapešť bombardovali právě v době, kdy jsem byl v Krummhübelu), a tak tedy Maďaři Židy rozstěhovali do okolí vojenských a průmyslových strategických cílů, což mnohé naše zodpovědné činitele velice znepokojilo, neboť pokud by Američané tyto cíle přesto bombardovali, dokázalo by se tím, že světové židovstvo není tak mocné, jak se myslelo, a já musím pro přesnost dodat, že Američané tyto cíle skutečně bombardovali a že přitom zabili mnoho židovských civilistů, ale já v židovskou světovládu stejně nevěřil už dávno, neboť kdyby existovala, proč by všechny země odmítaly v letech 1937, 38 a 39 přijímat Židy, kteří nechtěli nic jiného než opustit Německo, což bylo koneckonců jediné rozumné řešení? Abych se ovšem vrátil k počáteční otázce, neboť jsem se od ní poněkud vzdálil, chci říci, že přestože o konečném výsledku není pochyb, většina zúčastněných k němu nesměřovala, k tak energické a houževnaté práci je nepodněcoval a nemotivoval tento cíl, nýbrž celá řada příčin, a jsem přesvědčen, že dokonce i Eichmann sice zvolil velice tvrdý přístup, ale bylo mu koneckonců jedno, jestli se Židé budou zabíjet, nebo ne, šlo mu jen o to, aby mohl ukázat, co umí, aby si ho považovali a také aby využil schopností, které si vypěstoval, na to ostatní, na průmysl i na plynové komory, kašlal, jediné, na co nekašlal, bylo, aby se ostatní nevykašlali na něj, a proto se na vyjednávání s Židy tvářil tak nevraživě, ale k tomu se ještě vrátím, protože je to zajímavé, a ostatní na tom byli podobně, každý měl své důvody, maďarské úřady, které nám pomáhaly, chtěly vystrnadit Židy z Maďarska a bylo jim jedno, co s nimi bude pak, a Speer a Kammler a *Jägerstab* chtěli dělníky a naléhali na SS, aby jim je dodávala, ale bylo jim jedno, co se stane s těmi, kteří pracovat nemohou, a existovaly další a další praktické důvody, tak například já jsem se soustředil výhradně na *Arbeitseinsatz*, ale ten zdaleka nebyl jediným ekonomickým zájmem, jak jsem se dozvěděl při setkání s jedním odborníkem z našeho ministerstva výživy a zemědělství, velice inteligentním mladým mužem, nadšeným pro svou práci, který mi jednou večer v jisté staré budapeštské kavárně objasnil potravinářské aspekty celé věci, neboť šlo o to, že po ztrátě Ukrajiny

se Německo muselo vyrovnávat s vážnými nedostatky v zásobování, hlavně co se týče obilí, a tak se soustředilo na Maďarsko, obilnou velmoc, podle něho bylo zajištění tohoto zdroje obilí dokonce hlavním důvodem naší pseudoinvaze, a tak jsme po Maďarech v roce 1944 požadovali 450 000 tun obilí, o 360 000 tun, tedy o 80 % víc než v roce 1942, ale Maďaři museli toto obilí někde vzít, museli přece nakrmit i vlastní obyvatele, jenže těch 360 000 tun odpovídalo přesně množství pro zhruba milion osob, o něco více, než byl celkový počet maďarských Židů, a proto odborníci z ministerstva výživy spatřovali v evakuaci Židů, provedené RSHA, způsob, jakým by Maďarsko mohlo podle potřeby přesunout přebytky obilí do Německa, a pokud šlo o osud oněch evakuovaných Židů, které bylo potřeba buď nakrmit někde jinde, nebo zabít, to se onoho mladého a velice sympatického, přestože všemi těmi čísly poněkud zaslepeného odborníka netýkalo, protože to měla na starosti jiná oddělení ministerstva výživy, to nebyla jeho věc a evakuace Židů pro něj znamenala řešení jeho problému, i kdyby snad někde jinde způsobila problém někomu jinému. A nebyl rozhodně sám, všichni se chovali stejně, i já se choval stejně a vy, vy byste se na jeho místě také chovali stejně.

Možná vám je ovšem tohle všechno k smíchu, třeba byste namísto mých silných, zatemněných úvah ocenili spíš anekdoty a pikantní historky. Na ty už si moc dobře nevzpomínám. Historky bych vyprávěl rád: ale takto, budu se tak trochu nazdařbůh přehrabovat svými vzpomínkami a poznámkami; už jsem vám to říkal, začínám být unavený, je třeba spět k závěru. A kdybych měl zbytek roku 1944 odvyprávět tak, jak jsem to dělal doposud, neskončil bych nikdy. Vidíte, nemyslím jen na sebe, ale i na vás, tedy přinejmenším trošku, samozřejmě to má své meze, nakládám-li si tolik starostí, nedělám to, abych vás potěšil, to přiznávám, jde mi především o vlastní duševní hygienu, stejně jako když se člověk přejí, pak přijde chvíle, kdy se musí vyprázdnit, a nemá na vybranou, i když to třeba moc nevoní; a navíc máte nezadatelné právo tuhle knihu zavřít a hodit do smetí, vždycky je tu tahle poslední možnost, se kterou nic nenadělám, a tak nemám proč si brát servítky. A tak tedy připouštím, že změním-li poněkud metodu, dělám to zejména kvůli sobě, ať se vám to líbí nebo ne, což je další známka mého nezměrného sobectví, nepochybně způsobeného špatnou výchovou. Řeknete možná, že jsem mohl dělat

něco jiného, a máte pravdu, skutečně jsem mohl dělat něco jiného, kdybych býval uměl dát dvě noty dohromady a poznal tóninu, s nadšením bych se věnoval hudbě, ale což, své omezené možnosti v této oblasti už jsem vysvětlil, nebo malířství, jaké klidné zaměstnání, jen se nořit do tvarů a barev, ale co byste chtěli, snad v jiném životě, protože v tomto životě jsem nikdy neměl na vybranou, tak trochu tedy samozřejmě ano, jistý manévrovací prostor jsem měl, ale ten byl vinou tíživých osudových okolností omezený, a tak jsme zase tam, kde jsme byli. Raději se vraťme do Maďarska.

O důstojnících kolem Eichmanna se toho mnoho říci nedá. Většinou šlo o mírumilovné muže a dobré občany, kteří plnili svůj úkol a hrdě a rádi nosili uniformu SS, byli však bojácní, pramálo podnikaví, neustále opakovali „Ano, ale...“ a svého nadřízeného obdivovali jako génia. Jediný, který se poněkud vymykal, byl Wisliceny, Prusák asi stejně starý jako já, který mluvil velice dobře anglicky, měl výtečný přehled o historii a já s ním s oblibou trávil večery diskusemi o třicetileté válce, o událostech roku 1848 či o úpadku mravů v období Vilémovy vlády. Jeho názory byly ne vždy originální, ale měl je solidně podložené a uměl je souvisle přednést, což je pro každou historickou fabulaci zásadní. Kdysi býval Eichmannovým nadřízeným, myslím, že v roce 1936, ale rozhodně to bylo v éře SD-Hauptamt, kdy se Oddělení pro židovské otázky ještě označovalo jako Abteilung II 112; jeho lenost a apatie sice vedla k tomu, že ho jeho podřízený brzy služebně přeskočil, ale Wisliceny mu to neměl za zlé a zůstali dobrými přáteli, Wisliceny se důvěrně znal s celou rodinou a tykali si i na veřejnosti (někdy později se z důvodů, které neznám, museli rozkmotřit). Když Wisliceny svědčil v Norimberku, vylíčil svého bývalého přítele v takových barvách, že tím na dlouhou dobu zatemnil Eichmannův obraz v očích historiků a spisovatelů; někteří dokonce zacházeli tak daleko, že prý podle nich nebohý Obersturmbannführer udílel rozkazy Adolfu Hitlerovi. Wislicenymu nelze nic vytýkat: šlo mu o krk, Eichmann zmizel a jeho využili k tomu, aby obviňoval nepřítomné; ale kůži si chudák Wisliceny nezachránil, nakonec ho pověsili v Pressburgu, slovenské Bratislavě, a musel to být pořádný provaz, aby unesl tu jeho váhu. Wisliceného jsem si cenil ještě z jednoho důvodu, a to proto, že neztrácel hlavu, na rozdíl od mnoha jiných, hlavně berlínských úředníků, kteří se poprvé v životě ocitli v terénu, a jakmile najednou zjistili, jakou moc mají nad židovskými

hodnostáři, vzdělanými a často mnohem staršími muži, opustila je veškerá soudnost. Někteří Židy naprosto hrubě a nepřístojně uráželi; jiní neodolali pokušení a začali svého postavení zneužívat; a všichni dávali najevo nesnesitelnou a podle mého názoru zcela nemístnou aroganci. Vzpomínám si například na Hunscheho, což byl Regierungsrat, tedy úředník z povolání, právník s mozkem notáře, drobný, myší mužiček, takový, jakého si za stolem v bance ani nevšimnete, který si tam pokojně čmárá po papírech a čeká na penzi, aby si mohl navléci pletený svetr od manželky, pěstovat holandské tulipány nebo barvit cínové vojáčky a pak je s láskou a se vzpomínkou na dny svého mládí a dávno zašlých pořádků rovnat do geometricky přesných řad před sádrový model Brandenburské brány – co já vím, o čem tihle lidé sní; a tady v Budapešti se komicky producoval v uniformě s přehnaně širokými rajtkami, pokušoval drahé cigarety, vážené zástupce židovské obce přijímal se špinavými holínkami hozenými na sametovém křesle a bez výčitek si dopřával, čeho se mu zamlulo. Hned v prvních dnech po našem příjezdu do Maďarska přikázal Židům, aby mu opatřili piano, a nedbale prohodil: „Po tom jsem vždycky toužil.“ Vystrašení Židé mu jich přivezli osm; a Hunsche se přímo přede mnou rozkročil v těch svých holínkách a chtěně ironickým hlasem jim vyčínil: „Ale meine Herren! Já si nechci otevřít obchod, já si chci jen zahrát na klavír.“ Klavír! Německo úpělo v dešti bomb, našim vojákům na frontě omrzaly končetiny nebo přinejmenším prsty, ale Hauptsturmführer Regierungsrat dr. Hunsche, který jaktěživ nevystrčil nos ze svého berlínského úřadu, potřeboval klavír, nepochybně aby si zklidnil těžce zkoušené nervy. Když jsem ho pozoroval, jak připravuje rozkazy pro personál tranzitních táborů – evakuace už začaly –, napadalo mě, jestli náhodou nemívá při jejich podepisování erekci. Já sám ochotně přiznávám, že to byl mizerný zástupce *Herrenvolk*. A pokud má být Německo posuzováno podle těchto – žel až příliš častých – případů, pak tedy nemohu popřít, že jsme si svůj osud, svůj historický úděl, svou *diké* zasloužili.

A co říci o Obersturmbannführeru Eichmannovi? Za tu dobu, co jsem ho znal, ještě nikdy nebyl tolik ve svém živlu. Jakmile přijímal Židy, stal se z něj ukázkový *Übermensch*, sňal si brýle, hovořil ostře, úsečně, leč zdvořile, nabídl jim židli, oslovoval je „Meine Herren“. Dr. Sternovi říkal „Herr Hofrat“, pak ze sebe schválně začal chrlit sprostárny, aby je zaskočil, a poté se opět vrátil k oné ledové zdvoři-

losti, která jako by je hypnotizovala. Stejně obratně, přátelsky i zdvořile zároveň, dokázal jednat s maďarskými úředníky, uměl na ně zapůsobit a s některými z nich se dokonce spřátelil, zejména s Lászlom Endrem, který ho v Budapešti zasvětil do společenského života, jaký Eichmann dosud nepoznal, zval ho na zámky, seznamoval s hraběnkami a nakonec ho úplně omámil. To vše, skutečnost, že se všichni, Židé i Maďaři, do té hry nechali ochotně zatáhnout, by snad mohla vysvětlit, proč se i Eichmann začal chovat nepřiměřeně (ovšem nikoliv tak hloupě jako třeba takový Hunsche) a nakonec uvěřil tomu, že je skutečně *der Meister*, pán. Začal se vlastně považovat za kondotiéra, za jakéhosi von dem Bach-Zelewského, zapomněl na svou pravou přirozenost, na to, že je jen talentovaným, dokonce velmi talentovaným úředníkem ve svém omezeném oboru. V kanceláři mezi čtyřma očima, případně večer, když už měl trochu upito, se z něj ale opět stával ten starý Eichmann, který uctivě, pilně pobíhal mezi kanceláři *Staatspolizei*, každý prýmek vyšší šarže ho vyváděl z míry a zároveň ho šířala závist a ctižádost, ten Eichmann, který si nechával každý krok a každé rozhodnutí písemně potvrdit od Müllera, Heydricha či Kaltenbrunnera, aby měl krytá záda, a který tyto rozkazy pečlivě třídil a ukládal do trezoru, Eichmann, který by se, pokud by to dostal za úkol, stejně ochotně – a o nic méně efektivně – věnoval nákupu a přepravě koní či nákladních aut, a nikoliv shromažďování a evakuaci desetitisíců na smrt odsouzených lidských bytostí. Když jsem si s ním zašel soukromě promluvit o *Arbeitseinsatzu*, seděl za svým krásným pracovním stolem v luxusním pokoji hotelu *Majestic* a se znuřeným, nervním výrazem mě poslouchal, hrál si s brýlemi nebo s kuličkovým perem, se kterým usilovně cvakal, a než mi odpověděl, přerovnal si papíry popsané poznámkami a drobnými náčrtky, sfoukl prach ze stolu, pak se podrbl v poněkud prořídých vlasech a pustil se do typicky obsírného vysvětlování zašmodrchaného tak, že se v něm brzy sám ztratil. Ze začátku, poté, co na konci dubna Maďaři dali souhlas k evakuacím a Einsatz se konečně pustil do práce, působil téměř euforicky, sršel energií; zároveň – a tím spíš když nastaly zádrhele – to s ním ale bylo čím dál tím těžší, začal být nekompromisní dokonce i ke mně, přestože si mě vážil, náhle viděl nepřítele za každým rohem. Winkelmann, který byl jeho nadřízeným jen formálně, ho ani trochu neměl rád, a to bych řekl, že o něm tenhle nerudný, přísný policista se zdravým rozumem rakouského sedláka ještě

že mi musí likvidační zařízení ukázat a všechno mi vysvětlit: stavy Sonderkommandos zvýšil z 220 na 860 mužů, ale kapacitu krematorií zpočátku podcenil; potíže nečinilo ani tak samotné zplynování, jako přeplněné pece, a tak nechal Höss jako první pomoc vykopat kremační příkopy, nahnal na tu práci Sonderkommandos, přijíždělo sem v průměru šest tisíc jedinců denně, což znamenalo, že ve dnech, kdy byl obzvlášť velký nával, museli někteří čekat do druhého dne. Bylo to děsivé, dým a plameny z příkopů, přizívované naftou a lidským tukem, musely být vidět na kilometry široko daleko, zeptal jsem se Hösse, jestli si nemyslí, že by to někomu mohlo vadit: „Z okresu už si stěžovali, ale to není moje starost.“ Vypadalo to, že za svou starost nepovažuje nic z toho, co by jeho starostí být mělo. Unaveně jsem ho požádal, aby mi předvedl ubikace. Nový sektor, který byl už před nějakým časem předurčen za tranzitní tábor pro maďarské Židy, stále nebyl dokončený; v dlouhých, páchnoucích barácích se tísnily tisíce žen, které tu sice nepobývaly dlouho, ale už teď byly bledé a vyhublé; na mnoho z nich se nedostalo místo, a tak musely spát venku v bahně; nebylo pro ně ani dost pruhovaných mundúrů, ale místo aby jim nechali jejich vlastní oblečení, vyhastrošili je do hadrů posbíraných v „Kanadě“; viděl jsem tu i ženy úplně nahé nebo oblečené jen v košili, z níž čouhaly zažloutlé, vyzáblé nohy, někdy umazané od výkalů. Nebylo divu, že si *Jägerstab* stěžoval! Höss neurčitě svaloval vinu na ostatní tábory, které prý kvůli nedostatku místa odmítají transporty. Celý den jsem procházel tábor, sektor za sektorem, barák za barákem; muži na tom nebyli o nic lépe než ženy. Nahlédl jsem do seznamů: s dodržováním základního pravidla *kdo dřív přijde, ten dřív odejde* se samozřejmě nikdo neobtěžoval; někteří nově příchozí tedy v táboře nestrávili dokonce ani čtyřicet hodin, a už byli odesláni dál, kdežto jiní tu trčeli tři týdny, ztráceli síly a nakonec často umírali, čímž se ztráty ještě zvyšovaly. Jakmile jsem se ale dotkl nějakého problému, neúnavný Höss hned našel někoho, na koho to mohl svést. Bylo nabíledni, že jeho předválečnými lety formovaná mentalita není na takový úkol vůbec vhodná; ale nemohl za to jen on, byla to i chyba těch, kdo ho sem dosadili místo Liebehenschela, jenž by se podle toho mála, co jsem o něm věděl, této úlohy zhostil úplně jinak. Tak jsem po táboře běhal až do večera. Několikrát za den přišla krátká, osvěžující jarní přehánka; sice spláchla prach, ale také ještě zhoršila utrpení vězňů, kteří seděli pod širým nebem, i když většina z nich se v první

řadě snažila pochytnat pár dešťových kapek a svlažit hrdlo. Druhý konec tábora halily plameny a dým, který se táhl dokonce až za poklidný Birkenwald. Ještě večer scházely nekonečné zástupy žen, dětí a starců z rampy dlouhou uličkou ohrazenou ostnatým drátem a směřovaly ke Kremas III a IV, kde pod břízami trpělivě čekaly, až na ně přijde řada, a vršky Birkenwaldu zalévalo překrásné světlo zapadajícího slunce, které donekonečna protahovalo stíny řad baráků, propůjčovalo temné šedi dýmu pableskující žluť z holandských obrazů, vrhalo na louže a kaluže něžné odlesky a barvilo cihlovou budovu velitelství živým, veselým odstínem oranžové, a já toho měl najednou dost, nechal jsem Hösse Hössem a vrátil jsem se do *Haus*, kde jsem strávil noc sepisováním rozčileného hlášení o zdejších nedostatcích. Když už jsem byl v tom, napsal jsem ještě jedno o maďarské části operace, a ve vzteku jsem bez váhání označil Eichmannův přístup za *obstrukční*. (Vyjednávání s maďarskými Židy už tenkrát běžela dva měsíce, nabídka nákladních aut tedy musela být stará měsíc, neboť má návštěva v Auschwitzu se odehrála několik dní před vyloděním v Normandii; Becher už si dlouho stěžoval na Eichmannův nevstřícný postoj, oběma nám připadalo, že jednání se vede čistě pro formu.) *Eichmanna omezuje jeho logistické uvažování*, psal jsem. *Není schopen pochopit složitější cíle a počítat s nimi ve svém konání*. A ze spolehlivého zdroje vím, že po těchto hlášeních, která jsem poslal přímo Pohlvi a Brandtovým prostřednictvím Reichsführerovi, si Pohl Eichmanna zavolal na WVHA a zpřímá, tvrdě mu vynadal za stav přijímaných a za nepřijatelné množství mrtvých a nemocných; Eichmann však paličatě dál vedl svou, že za to zodpovídají Maďaři. Proti takové netečnosti se nedalo nic dělat. Trápilo mě to a mé tělo mi to ostatně dávalo znát: špatně, neklidně jsem spal, trápily mě nepříjemné sny, třikrát nebo čtyřikrát za noc jsem se probudil žízni nebo naopak potřebou močit a pak už jsem těžko usínal; ráno jsem se budil s ohavnou migrénou, která mě pak sužovala celý den a občas jsem kvůli ní musel přerušit práci, dát si studený obklad na čelo a na hodinku se natáhnout na pohovku. Přes všechnu únavu jsem se ale bál noci: nevím, jestli mě víc sužovala vleklá nespavost, při níž se mi hlavou marně honily starosti, nebo sny, které byly čím dál tím děsivější. Tady je jeden z nich, který mi obzvlášť utkvěl: brémský rabín emigroval do Palestiny. Když se ale doslechl, že Němci zabíjejí Židy, nechtěl tomu uvěřit. Vydal se na německý konzulát a požádal o ně-

mecké vízum, aby se na vlastní oči přesvědčil, zda se zvěsti zakládají na pravdě. Samozřejmě to s ním špatně dopadlo. Mezitím se scéna změnila: jsem odborníkem na židovské otázky a čekám, až mě přijme Reichsführer, který se ode mě chce cosi dozvědět. Jsem poměrně nervózní, protože je nabíledni, že nebude-li s mými odpověďmi spokojen, jsem vyřizený. Tato scéna se odehrává na velkém, ponurém zámku. S Himmlerem se scházím v jednom z pokojů; drobný, nenápadný mužík v dlouhém kabátě a s neodmyslitelným cvikem mi tiskne ruku. Pak ho vedu dlouhou chodbou, jejíž stěny jsou plné knih. Ty knihy patrně patří mně, protože Reichsführer je knihovnou očiividně nadšen a blahopřeje mi. Pak se ocitáme v jiné místnosti a hovoříme o tom, co se mnou chtěl probrat. O něco později jsme zřejmě někde venku, uprostřed hořícího města. Mé obavy z Heinricha Himmlera zmizely, cítím se s ním naprosto v bezpečí, zato mám teď strach z ohně a bomb. Musíme proběhnout přes hořící dvůr jakési budovy. Reichsführer mě bere za ruku: „Věřte mi. Ať se stane cokoliv, neopustím vás. Společně projdeme, nebo společně zhyneme.“ Netuším, proč mu takový *Judelein*, Židáček jako já, stojí za ochranu, ale věřím mu, vím, že to myslí upřímně, dokonce k tomu zvláštnímu muži pociťuji lásku.

Měl bych vám ale vyprávět o tom slavném vyjednávání. Neúčastnil jsem se ho přímo: jednou jsem se sešel s Kastnerem a Becherem v době, kdy Becher vyjednal jednu z těch soukromých dohod, nad kterými se Eichmann tolik rozčiloval. Velice jsem se však o ně zajímal, protože se při nich mimo jiné vyskytl i návrh dát určitý počet Židů takzvaně „k ledu“, to znamená poslat je na práci, aniž by předtím museli projít přes Auschwitz, a to by se mi velmi hodilo. Becher byl obchodnický synek, pocházel z hamburské smetánky, byl to kavalerista, který skončil jako důstojník u *Reiter-SS* a několikrát se na Východě vyznamenal, hlavně na začátku roku na donské frontě, kde byl také dekorován Německým křížem ve zlatě; poté zastával důležitou logistickou funkci na *SS-Führungshauptamt*, FHA, které mělo na starosti celé *Waffen-SS*. Když podloudným způsobem získal Manfred-Weiss Werke – nikdy o tom se mnou nemluvil, a o tom, jak to vlastně proběhlo, vím jen z literatury, ale zřejmě to celé začalo náhodou – Reichsführer mu dal za úkol dál vyjednávat s Židy, přičemž zároveň a nepochybně schválně zadal podobné instrukce Eichmannovi, aby rozdmýchal jejich rivalitu. A Becher toho mohl naslibovat hodně,

Reichsführer na něj dal, ale s Oddělením pro židovské otázky neměl v podstatě nic společného a přímých pravomocí měl v této věci ještě méně než já, tedy žádné. Do této záležitosti byl zapletený kdekdo: skupinka nedisciplinovaných a uřvaných Schellenbergových kumpánů, někteří ještě z bývalého Amt IV, jako například Höttl, který si nechal říkat Klages a později pod dalším jménem vydal knihu, jiní z Canarisovy Abwehr, Gefrorener (alias dr. Schmidt), Durst (alias Winniger), Laufer (alias Schröder), ale možná si pletu skutečná jména s krycími, ještě tu byl ten protivný Paul Carl Schmidt, v budoucnu Paul Carrell, o kterém jsem se již zmínil a kterého si doufám nepletu s Gefrorenerem alias dr. Schmidtem, ale jisté to není. A Židé všem těm lidem odevzdávali peníze a šperky a všichni ti lidé je od nich brali buď jménem svých úřadů, nebo jen tak pro sebe, to se nedá zjistit; Gefrorener a jeho kolegové, kteří v březnu zadrželi Joela Branda, aby ho „ochránili“ před Eichmannem, po něm chtěli několik tisíc dolarů za to, že ho seznámí s Wislicenym, a než se začalo mluvit o těch nákladních autech, Wisliceny, Krumej a Hunsche dostali značné sumy. Já se s Brandem ovšem nikdy nesešel, s tím jednal Eichmann, pak Brand narychlo odjel do Istanbulu a už se nevrátil. Jednou jsem v *Majesticu* viděl jeho manželku, která tam byla s Kastnerem, byla to dívka výrazně židovského vzezření, žádná krasavice, ale překypující odvahou, představil mi ji právě Kastner. Neví se přesně, čím nápad byla ta nákladní auta, Becher říkal, že na to přišel on, ale já jsem přesvědčený, že Reichsführerovi tu myšlenku vnukl Schellenberg, a pokud to skutečně byl Becherův nápad, pak ho Schellenberg rozvinul; v každém případě si Reichsführer na začátku dubna pozval Bechera a Eichmanna do Berlína (tohle mi nevyprávěl Eichmann, nýbrž Becher) a dal Eichmannovi rozkaz opatřit od Židů v rámci motorizace 8. a 22. jízdní divize SS zhruba deset tisíc nákladních automobilů. A odtud se odvíjí ona slavná historie obchodu, který byl nazván „Zboží za krev“, deset tisíc nákladních aut se zimní výbavou za milion Židů, historie, kvůli které byly a ještě budou popsány stohy papíru. K tomu, co už bylo řečeno, toho nemám mnoho co dodat: hlavní aktéři, Becher, Eichmann, manželé Brandovi a Kastner, válku přežili a podali o této události svědectví (chudáka Kastnera ovšem tři roky před Eichmannovým zatčením, v roce 1957, v Tel-Avivu zavraždili židovští extremisté – smutnou ironií je, že to bylo za jeho „spolupráci“ s námi). V jednom z článků návrhu předloženého Židům se upřesno-

